Eduskunnan valtiovarainvaliokunnan kunta- ja terveysjaosto

Suomen Lakimiesliiton lausunto valtion talousarviosta vuodelle 2020

Suomen Lakimiesliitto on huolestunut oikeudenhoidon resursseista. Niihin ei ole valtion talousarvioesityksessä (HE 29/2019 vp) kiinnitetty riittävästi huomiota. Hallitusohjelman kirjauksen mukaan "[o]ikeudenhoidon riittävät resurssit turvataan ja oikeudenkäyntien kokonaiskestoa lyhennetään." Valitettavasti tämä kirjaus ei toteudu vuoden 2020 talousarvioesityksessä.

Resurssipula koettelee koko oikeudenhoidon ketjua poliisista tuomioiden täytäntöönpanoon. Suomessa riita-asian oikeudenkäynnin kustannukset ovat huomattavan korkeat verrokkimaihin verrattuna. Nämä seikat uhkaavat oikeusvaltion toimivuutta ja heikentävät kansalaisten mahdollisuuksia päästä oikeuksiinsa. Tämä puolestaan johtaa luottamuksen vähenemiseen viranomaisiin ja niiden toimintaan.

Oikeudenhoidon koko ketjuun on kohdistunut viime vuosina merkittäviä säästötoimenpiteitä, joihin viranomaiset ovat vastanneet tekemällä kaikki ne sopeuttamistoimet, jotka ovat olleet mahdollista toteuttaa. Nämä tehdyt sopeuttamistoimet ovat jo nyt verottaneet olennaisella tavalla oikeudenhoidon ammattilaisten jaksamista siten kuin tässä lausunnossa myöhemmin todetaan. Sopeuttamistoimia ei ole mahdollista tehdä enempää, vaan oikeudenhoidon toimivuuden turvaaminen päinvastoin edellyttää lisäresursseja.

Oikeudenhoidon kustannukset ovat vain alle 1 % valtion talousarviosta siitä huolimatta, että turvallisuus ja oikeudenhoito ovat valtion tärkeimpiä ja perustavanlaatuisia ydintehtäviä. Taloudellinen panostus henkeä kohti oikeusvaltion ylläpitämiseksi Suomessa on huomattavan alhainen esimerkiksi Ruotsiin verrattuna. Perustuslakivaliokunta ja lakivaliokunta ovat useita kertoja korostaneet, että oikeusturvan tason on vastattava perustuslain ja Suomea velvoittavien ihmisoikeussopimusten vaatimuksia. Lakimiesliitto edellyttää, että tämä vaatimus otetaan huomioon myös valtion talousarviossa.

Oikeusministeriön hallinnonalalle ehdotettu määräraha (954 miljoonaa euroa) on 25 miljoonaa euroa vähemmän kuin vuoden 2019 varsinaisessa talousarviossa. Vaikka pisteittäisiä määrärahan lisäyksiä on luvassa, on tärkeää tarkkailla oikeudenhoidon rahoituksen yleistä riittävyyttä.

Sinällään myönteistä on, että rikosketjun ylläpitämiseksi syyttäjälaitokselle, tuomioistuimille, oikeusavulle ja Rikosseuraamuslaitokselle ehdotetaan yhteensä 5,2 milj. euron lisärahoitusta. Lakimiesliitto edellyttää, että tämä lisärahoitus on luonteeltaan pysyvä. Samalla Lakimiesliitto kiinnittää huomiota siihen, että sanottu lisäraha ei riitä tuomioistuinten resurssien turvaamiseen. Puheena olevan suunnittelukauden lopulla tuomioistuinten määrärahat eivät ole oikeassa suhteessa rikosketjun muiden osien saamiin – sinänsä välttämättömiin – lisämäärärahoihin nähden. Tämä on omiaan johtamaan pullonkaulaan rikosasioiden tuomioistuinkäsittelyvaiheessa. Lakimiesliitto yhtyy siihen lakivaliokunnan näkemykseen, että tuomioistuimille kohdennetut lisävoimavarat eivät kata poliisin ja syyttäjien lisävoimavaroista johtuvaa lisämäärärahan tarvetta (LaVL 5/2019 vp). Vajeen korjaamiseen on kiinnitettävä vakavaa huomiota.

Turvapaikanhakijoiden oikeusturvaan osoitetaan hallintotuomioistuimissa ja oikeusavussa yhteensä 1,8 milj. euroa viime vuoden tasoon verrattuna. Lakimiesliitto kiinnittää huomiota siihen, että myös maahanmuuttoviranomaisten koulutukseen tulee riittää varoja. Ihmisoikeustuomioistuin on juuri todennut Suomen syyllistyneen vakavaan ihmisoikeusrikkomukseen, koska Suomen viranomaiset ovat palauttaneet turvapaikkaa hakeneen tämän hengen vaatineisiin olosuhteisiin.

On myönteistä, että Tuomioistuinvirastolle ehdotetaan 1,7 milj. euron lisärahoitusta. Lakimiesliitto kiinnittää huomiota siihen, että nykyinen tuomioistuinharjoittelupaikkojen määrä, 140 määräaikaista virkaa, on aivan liian vähäinen. Auskultointipaikoista on monia lieveilmiöitä aiheuttava kova kilpailu. Lakimiesliitto edellyttää, että auskultointipaikkojen määrää lisätään tuntuvasti ilman, että tuomari- tai muun tuomioistuinhenkilöstön määrärahoja käytetään tähän tarkoitukseen.

Lakimiesliitto tervehtii ilolla sitä, että hallituksen esitysten vaikutusarviointeja vahvistetaan lainvalmistelussa keskittämällä vaikutusarviointien tekeminen oikeusministeriöön, vaikkakin sille kohdennettu rahoitus vaikuttaa varsin pieneltä. Lainsäädännön arviointineuvosto on joutunut toistuvasti kiinnittämään huomiota hallitusten esitysten puutteellisiin vaikutusten arviointeihin.

Kaiken kaikkiaan keskeistä on, että oikeudenhoitoon kohdennetaan riittävästi resursseja. Lakimiesliiton selvitysten mukaan työaika julkisella sektorilla ylittää 40 tuntia viikossa. Työajan ylittäessä jatkuvasti säännönmukaisen määrän henkilöstö kuormittuu. Työn kuormitustekijöiden välttäminen ja vähentäminen ovat työturvallisuuslain 25 §:n mukaan työnantajan vastuulla. Tästä valtio ei työnantajana voi joustaa. Työaikakysymykset ovat paitsi työhyvinvointikysymyksiä myös alan vetovoimatekijöitä.

Lakimiesliitto korostaa sitä, että tietojärjestelmien kehittämiseen käytettäviä varoja ei tule ottaa henkilöstöresursseista, vaan IT-menot tulee budjetoida erikseen. Tarvitaan toisin sanoen aidosti lisää tekeviä käsiä.

Poliisin resurssipulasta johtuva lisääntynyt esitutkinnan rajoittaminen, syyttäjien ja tuomioistuinten pitkät käsittelyajat, oikeuspalveluiden saatavuus ja oikeudenkäyntien kasvaneet kustannukset sekä täytäntöönpanon heikentyneet toteuttamismahdollisuudet aiheuttavat oikeusturvan vaarantumista sekä kansalaisten tarpeetonta inhimillistä kärsimystä. Esimerkiksi varkauden selvittäminen ilmoituksen tekemisestä käräjäoikeuden tuomioon kestää keskimäärin 12,9 kuukautta. Pahoinpitelyissä vastaava aika on 14,8 kuukautta, ja raiskausrikoksissa jopa 18 kuukautta. Raskaat ja pitkät prosessit ovat varsinkin rikoksen uhrin näkökulmasta kohtuuttomia. Kerrotut pitkät käsittelyajat lisäävät myös riskiä rikosasioiden vanhentumisesta.

Yllä mainittuja ongelmia on tuotu esiin myös Lakimiesliiton oikeusvaltio-ohjelmassa vuosille 2019-2023. Nyt on viimeinkin aika turvata oikeudenhoidon rahoitus.

Helsingissä 15.11.2019

Tuula Linna
Lakimiesliiton puheenjohtaja

Antero Rytkölä
Lakimiesliiton hallituksen puheenjohtaja

Jore Tilander
Lakimiesliiton toiminnanjohtaja